

הלכות יום הכפורים סימן תריט

(ג) ואחר-כך אומר (ג) 'שְׁחַתְנוּ' (ד) יבֵּלֵא כוּס. הגה ואחר-כך מתפללים צרִיבתי. ונהגים לומר כַּל נִדְרֵי (ה) בעודו (ז) יום, ומקשיף בנגונים (ו) עד הלילה. ואומרים אותו שלש פעמים, וכל פעם מבִּיָּה קולו יותר מִבְּרֵאשׁוֹנָה (מהר"ל). וכן אומר השליח-צבור שלש פעמים "ונפלה לכל צד ערת יגו". והקל אומרים שלש פעמים "ויאמר ה' קלחתי כְּדָרְכָךָ" (נהגים). ואל ושנה אדם מִמֶּנְהָ הֵעִיר (ז) אֶפְלוּ בנגונים או בפיוטים שאומרים שם (מהר"ל): ב דִּבְלִיל יוֹם-הַכְּפוּרִים וּמְחִרָתוֹ אֹמְרִים 'בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד' (ח) בְּקוֹל רַם: ג [א] (ט) הָאֵם חַל בְּשִׁבְתָּ, אֹמְרִים 'יִכְלוּ' (י) וּבִרְכָה אַחַת מֵעֵין שֶׁבַע הַחֹתֵם 'מְקַדְּשׁ הַשְּׁבֵת' (יא) וְאֵינוּ מְזַכֵּר שֶׁל יוֹם הַכְּפוּרִים: (יב) וְאֵין אֵימָרִים 'אֵבִינוּ מִלְּבָנוּ' בְּשִׁבְתָּ, אֲבָל שְׂאֵר תְּפִלּוֹת וְהַתְּהַנּוּת אֹמְרֵי כְמוֹ בְּחַל (יב) וְיִשׁוּב סִימָן תְּקִיב וּמִנְהַגִּים: ד (יג) וְצָרִיף לְהַעֲמִיד אֶתֵד לִימִין שְׁלִיחֵ-צִבּוֹר וְאֶתֵד לְשִׂמְאוֹלוֹ: ה (יד) וְיִשׁוּב (ט) שְׁעוֹמְדִים עַל רִגְלֵיהֶם כַּל הַיּוֹם (יג) וְכַל הַלַּיְלָה: ו 'נוהגים (יד) לָלוֹן בְּבֵית-הַפְּנִסֵת וְלֹמֵר (י) שִׁירוֹת וְתַשְׁבּוּחַת כַּל

ג צה"ן מ' ט' טור
קטב כקטג אשקנו על
פי סדרש"בקה פולח
ואחזנו ה מירא
דרכא שבת כ"ו טור
על-פי פקדי רב
אליהו. (ב) קטב
הנהגת מירא קטב
קבלתא ד טור על-פי
קדושה שהביא סימני
חתי ח שם מפרקא
מקצתי וירשלים היא
י"ט

באר היטב

זה ג' פעמים: (ג) שְׁחַתְנוּ. וכן לְאָמְרָה בְּלֶשׁ עַם הַשָּׁמַיִם וְיִפְתָּה קָדֵם הַשָּׁמַיִם שִׂיאֵמֵר אָמֵן: (ד) יוֹם. מִשּׁוּם דְּרוּמָה לְהַפְרֵת נְדָרִים שְׂאֵין מְפָרְדִּין בְּשִׁבְתָּ וְיִשׁוּב וְלִכֵּן עִיל מִבְּעִי. בֵּית. וְהַקָּהָל אֹמְרִים כַּל נְדָרֵי עַם הַשָּׁמַיִם בְּלֶשׁת. דָּאֵין הָנְאִי הַשָּׁמַיִם מוֹעִיל לְצַבּוֹר. דִּמָּה. לְבוּשׁ. וּמִנְהָ פְשׁוּט הוּא לְהַתְּעַשֵּׂת בְּטִלִּית מִבְּעִי הַמְּבַרְכִין עֲלֵיו. וְכִי"כ הָאֵרִי וְל. וְאֵם תְּעַשְׂתָּ אֵין לִי לְשׁוֹחַ מִפְּנֵי תְּנַשֵּׁת וּמְגָל בְּפִי כו': עַד לְבוּשׁ וּמִגִּיא שְׂאֵיל בְּקַטְבָּה מִקְרָא קוֹשׁ, וְיִמָּי שֶׁפִּיר אֹמְרִים וְהִמְן לְמֵ בְּאֶתְבָּה אֵת יוֹם הַשְּׁבֵת כו', כֵּן בְּבֹאֵר בְּקַבְלָה וְכִי"כ בְּבִגְלוֹ מְרַבְּהָ. וְעַד לְעִיל כִּסֵּן תִּמְסֵב:

שערי תשובה

השחיף צריך לשנות ולומר וְנָדָר או דָּבָר. הַיּוֹם מִיִּרְמִיָּה וְהַלֵּלִי כְּדָשׁ. וְכֵן כְּכֹס דְּוַשְׁתַּעַב כו'. וְכַסֵּב שְׂעוֹשֵׁל קִדְבָרֵי רִית הֵיא טוֹהַג בְּשִׁפְתֵי הַלְשׁוֹנוֹת וְהַכַּל תְּפִסֵת דְּנִדְרָא וְדִדְרֵה. רֵאשׁתֵּבְעֵא וְדִנְשׁתֵּבְעֵא. דְּאִסְרָא וְדִנְסִר כו' מִיּוֹם כְּפוּרִים שְׂעוֹר כו' וְיִמָּי"כ הָא כו' לְעַתָּה יְדֵי הַכֹּל כו'. עַיִשׁ. וְנִיבָה שְׁחִיחֵד יִכּוֹל לִימֵר כֵּן בְּלַחַשׁ בְּפִיעַ אֲבָל הַשָּׁמַיִם כְּעִבּוֹר אֵין לִי לְשׁוֹחַ מִפְּנֵי תְּנַשֵּׁת וּמְגָל בְּפִי כו': [א] אֵם חַל כו'. עַד לְבוּשׁ וּמִגִּיא שְׂאֵיל בְּקַטְבָּה מִקְרָא קוֹשׁ, וְיִמָּי שֶׁפִּיר אֹמְרִים וְהִמְן לְמֵ בְּאֶתְבָּה אֵת יוֹם הַשְּׁבֵת כו', כֵּן בְּבֹאֵר בְּקַבְלָה וְכִי"כ בְּבִגְלוֹ מְרַבְּהָ. וְעַד לְעִיל כִּסֵּן תִּמְסֵב:

מי שעומד כל הלילה לא יוכל להתפלל בְּכַנְיָהּ בַּיּוֹם, כְּנֵה"ג. וְהָרָרֵי שְׂאֵל לְשׁוֹחַ וְנִקְרִיבֵם. וְאֵם תְּחַלְשׁוּ יְכוֹלִים לְסַמֵּךְ לְשׁוֹם דָּבָר. מְפָרְדִּיל. דִּמָּה. וְטַעַם הַעֲמִידָה. לְהִיחַת הַגִּמְתַּ הַמְּלֻאָכִים, וְלִכֵּן הַנְּשִׁים לֹא יַעֲבֹדוּ, וְיִמָּי שְׁעוֹמֵד פַּעַם א' וְנִדְּעוֹ לְעַשׂוֹת כֵּן כַּל יִמָּי צָרִיף הַפְּנִי: (י) שִׁירוֹת. וְיִמָּי שְׂעַנְף וְגַג יֵאמֵר עַכ"פ ד' מְנוֹמָרִים הָרֵאשׁוֹנִים שְׁבִתָּהֶם קָדֵם שִׁישְׁכֵב כִּי הֵם מְסַלְּלִים שְׂאֵל כּוֹב לִידֵי קָרִי. שְׂכָהֶם שׂוֹ מְבוֹת וְד' מְנוֹמָרִים יַעֲלֶה לְמַנְחָ קָרִי טוֹב שְׂאֵל יַעֲטֵף בְּכַרִּים וְיַסְתִּיחַת מְחַמְסֵמֵן. וְעַכ"פ לֹא יִכְפֹּה בְּגִלְיָהּ. וְנִדְּעוֹן בְּכַיִּנֵּי יִשָּׁן כְּעַצְבֵּךְ אוֹ בְּכַחֲכֵי שֶׁל נְשִׁים, וְדִהַלְשָׁן בְּכַחֲכֵי מְשֻׁנָּה

התנאים, ונהגין אנו ברבנו סם, ולפי זה צריך לומר 'די דריןא ודמשפתעבא' לשון עתיד. והמגן-אברהם מסיק באפלו לדעת רבנו סם גספן יכול לומר פתקה אחת 'הנדנא', דלשון זה גם להקא משמע. והקלה יאמרו עם השליח-צבור בלחש, דאין הנאי השליח-צבור מועיל לצבור: (ג) ואחר-כך אומר 'שְׁחַתְנוּ'. וגם הצבור (ו) יאמרו כל אחד בלחש. וטוב שימרהו לסים הכרחה שמכרף לעצמו, כרי שפשיסים השליח-צבור הכרחה יאמרו אמן. ומכל מקום יש להשליח-צבור להזהר (ו) שיכוון להוציא הצבור, מי מהם שיודעה לצאת ברכותו: (ד) בֵּלֵא כוּס. דכיון דמכרף 'שְׁחַתְנוּ', (ס) אפלו אם הוא עדין מבעוד יום, קבל לה עלה קדשת יום-הכפורים ואסור למשפתי, ואי ניתיב לתנווק, אתי למסרף לשמות ביום-הכפורים אפלו פשינע לענת י"ג. ותעשף בטליחה) מבעוד יום כרי לכרף, משום דבלילה אין מכרין אפלו על פסות המיתר ליום. ועין לעיל סימן יח סיף-קטן ז במשנה ברוכה: (ה) בעודו יום. אף-על-גב דאנו סוכרין ברבנו סם ומתנין על להקא שלא יחולו, (ט) מכל מקום דמי קצת להפרת נדרים שאין מפרין בשבת ויום-טוב, והוא הדין יום-הכפורים: (ו) עד הלילה. כדי להתפלל (ז) ערבית בלילה. ואם עדין לא הגיע זמן קריאת שְׁמַע, יאמרו אֵתָה מְנוֹמָרֵי תְּהִלִּים קָדֵם עַרְבִית: (ז) אֶפְלוּ בנגונים. כי על-ידד זה מכלבל דעת הקהל. (ח) אין אומרים "בְּאֶתְבָּה" קֹבֵם "מְקַרָּא קוֹשׁ", (יב) ובמקומות שנוהגין לומר "בְּאֶתְבָּה מְקַרָּא קוֹשׁ" אין לשנות. (יג) ואם חל בשבת אין אומרים "אֵלֵהינו ואלהי אבותינו בְּצַה בְּמִנְחָתֵנוּ", דכיון שְׂהוּא יוֹם תַּעֲנִית אין בִּלְרִיף רָצוֹן

שער הציון

(א) אחרונים: (ז) משה אפרים. וכתב עוד שם, ויש להזהיר לנשים שנוהגות לומר 'שְׁחַתְנוּ' בשעת הרלקת הנרות בבית, שלא יאמרו שנית ברכת 'שְׁחַתְנוּ' בבית-הפנסת אלא ישקיעו משי"ץ וצנו אמן: (ח) פוסקים: (ט) מגן-אברהם: (י) מגן-אברהם: (יא) מגן-אברהם: (יב) מגן-אברהם: (יג) מגן-אברהם: (יד) מגן-אברהם: (טו) אחרונים: (טז) לכבוש. ואף דבהפלת געילה פשהל יום-הכפורים בשבת מוזכרין של שבת אף שאם לא היה יום-הכפורים לא היו אומרים אותו בשבת, שאני תהם שהיום הוא שנתחייב בארבע תפלות, מה שאין כן הלא שאפלו בשבת אינה חובה בערבית אלא משום סנהה: (יז) מגן-אברהם ומשה אפרים: (יח) בתי-סוף. והנה כל זמן שאומרים סליחות ותפלות עומדים, והכל לפי מה שפירש בחוה. [פמ"ג]. וזה לשון משה אפרים: כל הענון, כי שאינו יודע בעצמו שלא יזיק לו הצמידה שיחננום בשעת התפלה או שלא יוכל לכוון פראוי, עברה היא כדור, ואפלו לעמד פיהם, אם יזיק לו הצמידה שיהא עיף ורע ולא יוכל לכוון כראוי, ומי שעושה כן ונהג פעם אחת ובעתה היה לעשות כן כל ימיו, אם דעתו לחזור שלא יעשה כן ביום הכפורים אחר צריך הסרה, עד כאן לשונו: (יט) כי אין יכולין להדמות להם, כמו שכתוב סימן תרי: (כ) מגן-אברהם. ואפלו אם בצעם הראשון לא סמך כלל, ומסתמא אדעתא ומתנא קבל, ונהי הסנה לסקמף [מט"א]: (כא) אחרונים:

מילואים

הלכות יום הכפורים סימן תרי"ט

המשך מעמוד קודם

והמנהג בזמנינו, כתב בלוח ארץ ישראל (דני יום כיפור) להוסיף נוסח זה של רית אחרי הנוסח 'מיום כיפורים שעבר עד יום כיפורים זה'.

3) והאם אפשר לסמוך על תנאי זה מכאן ולהבא שלא יהולו הנדרים, כתב הרמ"א (י"ד סי' ר"א סי"א) שיש לסמוך על זה רק לצורך גדול. ומימ לענן מי שקיבל על עצמו לעשות איזה מצוה או איזה חסד עם חברו או מהג איזה הנדחה טובה שלש פעמים ולא התנה שיהיה בלי נדר [שהדרי' הוא שאפילו שלא אמר בלשון נדר שדינו כנדר משום הדרשה שביפ"ך זה צדקה]. הורה הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה ראש השנה פ"א סי' ודבר הלכה אות יב) שפיון שהוא עצמו אין כוונתו לנדר או שבתעורר ורק התורה מחשיבה את זה כנדר, לכן באופן שגילה דעתו מקודם התנה שלא יהול, נראה שאפשר לסמוך על התנאי, והרי זה כאומר בפירוש שיהיה בלי נדר, וכן כתב בשו"ת שלמת חיים (י"ד סי' ס"ב), וכן הורה החו"א והגר"י קניבסקי (אעלה בתמר אות מו). אלא שהוסיף הגר"ש אויערבך (שם ארחות הלכה ה"ג 37), שגם בזה נהגים שלא להתיר אלא על ידי שאלה לחכם, וכן הורה הגר"ש וואזנר (קונטרס מבית לוי עניני יור"ד עמ' רה הע' ז) שאין להקל בזה במנהג טוב שנראה שנעשה בקביעות גמורה, כדי שלא יבואו להקל בנדרים, ולכן תמיד יש לעשות שאלת חכם, אף שיש לצרף את סברת השלמת חיים הנ"ל בעת הצורך.

דעת הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פכ"ג אות יז) שגם לדעת הרעיקא שעושה קידוש ביום כיפור שחל בשבת, מימ אין לו להזכיר 'שהחיינו בקידוש כבכל יום טוב, אלא יברך עם הציבור בכניסת היום, אמנם אם בירך 'שהחיינו על הכוס, אין זה הפסק בין ברכת הגפן לשתייה, כיון שבשאר יום טוב מסדרים את ברכת 'שהחיינו על הכוס.

סימן תרי"ט

סדר ליל יום הכפורים

[משנ"ב ס"ק ב]

י"ג ה"ג (1) וכו', ונכנו גם הקשה על זה² וכו', שידר מכאן וילתבא שלא יחלוקו³].

1) ולענין המנהג שכתבו הראשונים והובא בטור שמוציאים תחילה ספרי תורה, כתב הכף החיים (סי' טו) שאינו מעכב, הוסיף, שאם יש לציבור רק ספר תורה פסול לא יוציאוהו.

2) שהקשה ר"ת (תוס' נדרים כג, ב ד"ה ואת, הובא ברא"ש ביומא פ"ח סי' כח), שבהנחת נדרים הרי צריך שיהיו שלשה אנשים המתירים או יחיד מומחה, ועוד שצריך חרטה על הנדר וגם לפרט אותו, ועוד שמו מתיר לשי"ץ עצמו.

הלכות יום הכפורים סימן תרי"ט

המשך מעמוד 162

[משנ"ב ס"ק ז]

דְּרִינָה לִמְרָא קָנָה "הַפְּלֵךְ הַקְּדוֹשׁ" (12).

12) ואם טעה ואמר הא-ל הקדוש, כתב לעיל (סי' תקפ"ב סי' ז) לענין 'שבת שובת', שאם נזכר קודם שסיים את הברכה יחזור להמליך הקדוש, ואם סיים את הברכה יש דעות אם צריך לחזור.

[משנ"ב ס"ק ח]

הַיְנוּ בְּשַׁעַת תְּפִלָּה בְּלִילְהוּ¹³].

13) ולעמוד ביום כיפור בשעת קריאת שמע, שכתב השריע לעיל (סי' סג סי' ב) שמי שרצה להחמיר ולעמוד בקריאת שמע נקרא עברין, כתב במשנ"ב שם (סי' ח) שהא"ר (שם סי' ד) כתב בשם המהרש"ל שביום כיפור לכל הדעות מותר לעמוד, כיון שאינו עושה כן משום גאה, אלא כדי להדמות למלאכים שנקראים עומדים, ולדעת הפמ"ג (שם א"א סי' ב) גם ביום כיפור אסור.

ולהתפלל ביום כיפור או לומר תהלים יחידי לאור הנר, ראה מה שכתב השריע לעיל (סי' רעה סי' ח) ובקצה המטה (על המטה אפרים סי' תרט סי' יב).

[משנ"ב ס"ק ט]

דְּאִי מְשוּם שְׁמִירַת הַיְרֹוֹת¹⁴].

14) ובטעם הדבר שנהגו לישון בבית הכנסת בליל יום כיפור, כתב הכית יוסף (ד"ה ועוד מהגו) שהוא משום שנהגו לומר רוב הלילה שירת ותשכחות ונכמו שכתב הרמ"א כאן, ועוד טעם כדי לשמור על הנרות, וטעם זה הביא גם המשנ"ב לעיל (סי' קנ"א סי' יט) בביאור דברי השריע שם (סי' ד) שכתב שלצורך בית הכנסת מותר לישון בתוכו.

ובטעם הדבר שאין אומרים 'אבינו מלכנו' כשחל בשבת כמו שכתב הרמ"א, כתב הערוך השלחן (סי' ח) שהוא להיכיר שהיום שבת, שהרי פיוטים ויודיים אומרים גם כשחל יום כיפור בשבת. מאידך, בשו"ת אגרות משה (ארו"ח ח"ג סי' יח) כתב שמשמע בריב"ש [שהוא מקור דברי הרמ"א] שאם נוקטים שאין לומר 'אבינו מלכנו' כשחל בשבת, אסור מצד הדין לאומרו, ודוקא תפילות שמוסיפים בתוך תפילת שמונה עשרה נחשבות כטופס הברכה שיש לאומרן גם כשחל יום כיפור בשבת.

11) וכיון שבשבת זו אי אפשר לקיים את המצוה של 'זכור את יום השבת לקדשו' בקידוש על הכוס, הורה הגר"ח וונפלד בשם רבו הגר"א שאג (לוח ארץ ישראל יום כיפור) שיכוון לזה בתפילה כשמוכיר את השבת, וכן כתב החתם סופר (הגהות על השו"ע תפילות סי' רע"א), אלא שכתב כן אף בשיום כיפור לא חל בשבת, וראה גם בדברי הגר"ש אויערבך (מש"כ פמ"ז הע' יז). ואם שבה לבחון או בתפילה, כתב הגר"ש דבילצקי (קיצור הלכות מועדים תפילות יום כיפור הע' כו) שיכוין לזה בברכת מעין שבע, או למחרת באחת מתפילות שמונה עשרה. מאידך, בשו"ת הר עבי (ארו"ח ח"א סי' קנ"ה) ובספר מקראי קדש (ימים נוראים סי' נו) כתב שיצא ידי חובת קידוש היום בתפילה אפילו שלא מכוין לזה, וכמו שכתב הח"י אדם (כלל סח סי' ט), הובא במשנ"ב לעיל סי' ס' סי' ז) שאף שסוברים שמצוות צריכות כוונה, מימ כשקרא קריאת שמע על סדר התפילה, וכן כשאוכל מצה או נוטל לולב, אף אם לא כיון יצא, שהרי עושה את המצוה כדי לצאת בה, וכל שכן כשמוכיר שבת בתפילה, שמן התורה זהו הקידוש העיקרי שיצא בזה ידי חובה, וראה מה שכתב המשנ"ב לעיל (סי' תרי"ח סי' כט) ובשע"צ שם (סי' כב) ובמה שכתבנו שם.

הלכות יום הכפורים סימן תריש תרב תרכא

ביאורים ומוספים

[משניב ס"ק יז]

שָׁהֵם שְׁמִינָה לְקָרְיָהוּ⁽¹⁵⁾.

(15) ובטעם הדבר שביום כיפור צריך לשמור עצמו יותר מבשאר ימות השנה, כתב הש"ח (מסכת יומא ע"י סד ד"ה אנגב, שהוא מקור הדין) שהוא משום שאנו דומים ביום זה למלאכים, ובמשניב לעיל (סי' תרח ס"ק יז) כתב שהוא משום שביום כיפור אסור לטבול.

סימן תרב

מנהג יפה לקצור בתפלת שחרית

[משניב ס"ק ב]

קָדַם שְׁבַע שְׁעוֹת⁽¹⁾ וכו', וְאֶחָרָפָה מְנַחֵה⁽²⁾ וכו', עֲשֶׂה וְהוּיִים בְּיוֹם הַכְּפוּרִים⁽³⁾ וכו', וְאֶרְבָּעָה בְּתַנְתּוּ הַשִּׁיחַ⁽⁴⁾.

(1) ובטעם הדבר שיש להתפלל מוסף קודם שבע שעות, כתב לעיל (סי' רפז ס"ק ב) שהוא משום שזמן הקרבת קרבן המוסף היתה לכתחילה עד סוף השעה השביעית, וכל זה לכתחילה, אבל אם התפלל לאחר מכן כתב השו"ע (שם ס"א) שיצא ידי חובה, כיון שזמנה כל היום, ואף חזרת הש"ץ, כתב הגר"ש רבליצקי (ספר חוקת עולם ע"י ה) שלכתחילה יש להתחיל לאומרה קודם שבע שעות.

ומה שכתב כאן בשו"ע שטוב לקצור כדי להתפלל קודם שבע שעות, ואילו בשו"ע לעיל (שם) כתב שאם מתפלל מוסף אחר שבע שעות נקרא פושע, ביאר הגר"ש אלישיב (קובץ מבקשי תורה חמ"ג ע"י ע-עב) שהיינו דוקא בשמתעצל מלהתפלל, אבל אם אינו מתעצל וכגון שמאריך בפיוטים ביום כיפור לא נקרא פושע, אלא שיש להשתדל להימנע מכך משום הקדמת תפילת מוסף לתפילת מנחה, וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' טב) ללמד זכות על הנוהגים לאחר את תפילת מוסף ביום כיפור ושמחת תורה, והביא שעל רבני הגמ' (ברכות כ"ב, ב) וביאר שבט הלוי שכונתו לדברי רש"י (שם) "יעני לקמן דף מג, ב", וביאר שבט הלוי שכונתו לדברי רש"י שם (ד"ה פושע) שכתב בביאור המילה פושע, שהכוונה 'מתעצל' [אכן, ראה באלף המגן (על מטה אפרים ס"ק ב) שנקט שנקרא פושע] גם לגבי מוסף של יום כיפור, וכן משמע גם בפמ"ג (א"א ס"ק א), והוא דלא כמשמעות השו"ע והמשניב כאן]. ולענין המאחרים את תפילת מוסף בשבת ושמחת תורה, ראה מה שכתבנו בזה לעיל (סי' רפז ס"ק ב).

(2) כאן הכריע המשניב שיתפלל תחילה מוסף ואחר כך מנחה, ויש להעיר שהשו"ע לעיל (סי' רפז ס"ד) הביא שתי דעות איוו תפילה יתפלל קודם, ואת הדעה הראשונה שיש להתפלל מנחה תחילה כתב השו"ע (שם) בסתם, והכלל הוא ש'סתם' י'יש אומרים' הלכה כסתם, ועוד, שום לדעה השניה מ"מ אם רוצה להתפלל עכשיו את שתיהן מבואר שם שעליו להקדים להתפלל מנחה, וביאר בספר מקראי קודש (ימים נוראים סי' טב) שיתכן שביום כיפור יש לצרף את הטברה שהוסיף השו"ע שם, שיש מי שהורה שביבור אין מקדימים מנחה, כדי שלא יטעו הציבור, ונאמן, לענין יחיד ששכח להתפלל שחרית ומוסף והגיע זמן מנחה, כתב לעיל (סי' קה ס"ק טז) שיתפלל תחילה מנחה ואחר כך מוסף ואחר כך שחרית, והוסיף שמי"מ אם הקדים מוסף למנחה יצא ידי חובתו.

(3) ואף המתפלל ביחידות, הורה הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פכ"א אות טז) שראוי שיתוודה עשר פעמים [ואולי כוונתו שיאמר את הפיוטים של חזרת הש"ץ עם הוידו].

והאם חובב זה של וידוי ביום כיפור נהוג גם בנשים, דמשניב לא חילק בדבר, וכן הוא בספר הידאים (סי' רסג) שכתב שציוו חכמים שכל ישראל יתוודו בין איש בין אשה ביום הכיפורים [ולדבריו משמע

שהיובו מדרבנן]. וכן כתב ספר החינוך (מצוה סוד) שמצות וידוי נהגת בזכרים ובנקבות, והעובר על זה ולא התוודה ביום כיפור מיטל מצות עשה, והכף החיים (סי' תרו ס"ק ד) כתב בשם היפה ללב שלא שמע שנשים מתוודות ביום כיפור, ויתכן שסמכו על מה שהבעל מתוודה ואומר אבל חטאנו ואבותינו 'ואנשי ביתנו' [שהוא הנוסח למנהג בני ספרד]. וסיום הכף החיים שיותר נכון שיתוודו בעצמן משום שמצוה בו יותר מבשלוחו.

האם גם אשה צריכה להתוודות עשר פעמים, דעת הגר"ש אלישיב (שם) שאינה צריכה. והגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פמ"ו הע' נד) כתב שכיון שעשר פעמים הוא רק ממנהג, יתכן שנשים לא נהגו בזה.

(4) והאם הש"ץ צריך לומר בהזרת הש"ץ את הוידוי בקול, דעת הגר"ש אויערבך (מעדני שלמה ע"י סו) שאין צריך לאומרו בקול, שאף שצריך להתוודות יחד בציבור, מ"מ אין לוידוי דין של חזרת הש"ץ, ואינו אלא כשאר הפיוטים שמוסיפים שאין צריך להוציאם בזה. והגר"ח קניבסקי (אשי ישראל שם הע' עז) כתב שיתכן שאינו צריך לאומרו בקול כיון שכולם אומרים אותו, וכמו שכתב הרמב"ם לענין קדושה [שכתב בסדר התפילה שבעת שהציבור עונה עמו קדושה לא יגביה הש"ץ את קולו]. מאיירך, הגר"ש דבליצקי (זה השלחן ח"ג הערות בעניני תפלה ע"י ו) כתב שעל הש"ץ לאומרו בקול, ואין לו להנמיך את קולו יותר משאר חזרת מהש"ץ, כיון שהוידוי הוא חלק מהזרת הש"ץ.

סימן תרכא

סדר קריאת התורה ומילה ביום כפור

[משניב ס"ק א]

קִרְיָן שְׁשֵׁה⁽¹⁾ וכו', וְאֵין מוֹסִיפִין יוֹמֵהוּ⁽²⁾.

(1) ולהעלות לתורה ביום כיפור את מי שאינו מתענה, בשו"ת רעק"א (מהדוריק סי' כד) כתב שאפשר להעלותו, כיון שהקריאה ביום כיפור היא מחמת קדושת היום וכמו בשבת ויום טוב, ולא מחמת התענית, מאיירך, בשו"ת לב חיים (ח"ג סי' קלד) כתב שלא יעלה, שהרי אף בשאר התעניות ציבור כתב השו"ע לעיל (סי' תקסו ט"ז) שלא יעלה, ואם כן גם ביום כיפור שהעניו בו הוא מדאורייתא לא יעלה, וכל שכן שלא יעלה לקריאה של המפטיר שקוראים בספר התורה השני 'תענו את נפשותיכם', והרי אינו מתענה. אולם האלף המגן (על מטה אפרים, סי' תריט ס"ק ג) כתב שרק למפטיר לא יעלה, כיון שקוראים בו 'תענו את נפשותיכם', אבל לספר הראשון יכול לעלות, והשני חמד (מערכת יום כיפור סי' ב אות ז) כתב שגראה כדברי הרעק"א, שכיון שהתורה התיירה לחולה לאכול הריהו עושה מצוה בזה, ואכילתו נחשבת כעניו, ולענין להעלותו בתפילת מנחה, ראה מה שכתבנו לקמן (סי' תרכא ס"ק ו).

(2) ובטעם הדבר שאין להסיף, ביאר השו"ע הרב (סי' רפב ס"א) כדי שלא יהיה יום כיפור שיהיה לשבת שעולים בה שבעה.

[משניב ס"ק ג]

לְהוֹסִיף עַל שְׁבַעָה⁽³⁾ וכו', הַמְקַל לֹא הִפְסִידוּ⁽⁴⁾.

(3) ובטעם הדבר שלא כדאי להוסיף, ביאר לעיל (סי' רפב ס"ק ו) כיון שראשי הפרשיות מכוונים שמסיימים בעניני כפרה.

(4) ובמקום שיש לחוש שאם לא יוסיפו יגרם הדבר למחלוקת, כתב הערוך השלחן (סי' רפב ט"ז) שאין למחות באלו שמוסיפים.

המשך במילואים עמוד 60

מילואים

הלכות יום הכפורים סימן תרי"ט תרכ"א

המשך מעמוד פב

[משנ"ב ס"ק ה]

ואם קל בשבת אומרים יום ליבשה⁵.

5) וכן כשיש ברית בראש השנה שחל בשבת, כתב לעיל (סי' תקפד ס"ק יב) שאומרים יום ליבשה לפני סיום ברכת גאל ישראל, כיון שהוא שבת על המילה, ויש לאומרו לפני סיום ברכת גאל ישראל, כמבואר לעיל (שם) ובלבוש (כאן ס"ב). ומטעם זה ביאר המטה אפרים (באלף למטה ס"ק א) שדוקא כשחל בשבת נהגים לאומרו, אבל כשחל ראש השנה ביום חול אין אומרים אותו, על פי מה שכתב המגיא (סי' תקפד ס"ק ז) שבשבת אין לחוש כל כך לסמיכות

גאולה לתפילה, ולכן אפשר להפסיק שם גם כדי לומר יום ליבשה.

[משנ"ב ס"ק ז]

למול קדם 'אשרי' וכו', לעשות מקפה קצמים⁶.

6) וכן אמירת יזכור, כתב האי"א (בוטשאטש, סי' ב) שיש לומר אחרי הברית.

7) וכשיש ברית בראש השנה שחל בשבת, כתב לעיל (סי' תקפד ס"ק יב) שתי דעות האם למול קדם 'אשרי', וכתב שהטעם שיש למול קדם 'אשרי' הוא כדי שלא יהיה הפסק גדול בין 'אשרי' לקדיש שמוטב עליו.

הלכות יום הכפורים סימן תרכ"א תרכ"ב

המשך מעמוד 164

מאידך, הגשר החיים (שם ס"ק ז) כתב שאף בשנה הראשונה מזכירים נשמות, ואפילו בשכרע הראשון לפטירתם, כשיום טוב דחה את האבלות מזכירים נשמות, אך אם מת בחג ועדיין לא נקבר, אין מזכירים נשמות. וכן משמע בפמ"ג (סי' תקמ"א ס"ק ב) שאף בשנה הראשונה יש לומר, וכן מבואר בלבוש (יו"ד סי' שמו ס"ג), ובשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ד סי' ט"א אות י') כתב שמי שרצה להזכיר נשמות הוריו אפילו בשנה הראשונה אין למחות בידו, משום שאדרבה הדין עמו. דעת הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה תפלה פט"ז דבר הלכה אות ח) שכל הטעם שלא אומרים בשנה הראשונה הוא משום שעלולים לבוא ליד בניה יתירה ויש בזה הפרעה בשמחת התג, לפיכך הידוע שיוכל להתגבר ולא לבכות, יאמר אף בשנה הראשונה.

האם נותר לומר 'זכור' ביחידות, בשו"ת דודאי השרה (סי' יב) והגשר החיים (שם ס"ק ו) כתבו שיוכל לומר, וכן כתב הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה שם אות ט) שכיון שהוא רק מנהג אין חיוב להקפיד לאומרו בנינו, ונ"מ לכתחילה אין לזלזל בזה אלא יש לאומרו דוקא בציבור. וכן דעת הגר"ש אלישיב (ספר הזכרון מבקשי תורה לנרש"ז אויערבך עמ' תנ"ג) והוסיף, שלכן אשה שאינה יכולה לבוא לבית הכנסת לאמירת 'זכור', תאמר בביתה ביחידות.

21) ואם לא יתן לצדקה את מה שטר, כתב השערי חיים (על שערי אפרים שער י ס"ק לח) בשם ספר קב הישר (פפ"ו) שחש ושלום עלול שיהפוך עליו את הנשמה שנרד בעדה למקטרג, והוסיף בשם התרומת הדשן, שנהג שביום המחרת לא טעם כלום עד ששילם את מה שנרד בעד הנשמות, ובספר דרכי חיים ושלום (אות תקן) כתב שמיד במוצאי יום טוב שילם לצדקה מה שנרד.

סימן תרכ"ב

סדר תפלת מנחה

[משנ"ב ס"ק א]

כ"י להפסיק בין תפלת מוסף¹.

1) ולענין אמירת 'לדוד ה' אורי' וגר' לאחר תפילת מוסף, כתב האדרת"ת (תפלת דוד נפש דוד עמ' קמ"ה) שכיון שעיקרו ניתקן על פי המדרש 'שיאורי' זה ראש השנה וישע"י זה יום כיפור, אם כן דאי ראי לאומרו ביום כיפור, ותמה על המקומות שלא נהגו לאומרו, והוסיף, שהוא תיקון שיאמרוהו ביום כיפור, וכן מבואר במטה אפרים (סי' תרי"ט סמ"ו) שנהגים לאומרו ביום כיפור.

על חטאי, כתב לעיל (סי' תרו"ו ס"ק יא) שצריך לומר 'בסתר ובגלוי' וכן 'בשגה ובודוק', משום שיש להקדים את הקל לחמור, אלא שהוסיף, שהמטה אפרים (שם ס"ב) כתב שאין לשנות מהמטה שכתוב בסידוריהם, כיון שלא כדאי להוציא את עצמו מן הכלל אפילו באמירת 'על חטאי', ובספר ברור הלכה (סי' תקפד ס"א) העיר מתפילת עמידה של יום כיפור שאומרים בה 'מחה העבר' פשעינו וחסאתינו מנגד עיניך, ולא מקדימים את הקל לחמור.

[משנ"ב ס"ק י"ט]

כפ"ה ביום הכפורים²⁰ וכו', דברך מנחה אקא²¹.

20) ומלבד תפילת 'זכור' תיקנו לומר גם 'קל מלא רחמים', וביאר הגשר החיים (ח"א פלי"א אות ב ס"ק ג) שתפילת 'זכור' נתקנה לכל יהודי ויחיד לאומרה לעילוי נשמות קרוביו, ותפילת 'קל מלא רחמים' נתקנה לאומרה על ידי הש"ץ.

ולגבי להזכיר נשמות של קטנים, הביא הגשר החיים (שם ס"ק ח) דעות בזה, שיש נהגים שלא להזכיר ילד שנפטר פחות מבן י"ג שנים, ויש שלא מזכירים פחות מבן עשרים, וסיים שרבים מזכירים אפילו קטן שלא הגיע לכלל דעת, משום שלילדים אלו חשבונות מגלגלים קדמים.

ולחזיר את רבותיו שאינם קרוביו [למי שכבר אומר על קרוביו], במנהגי מהר"ל (הלכות יום כיפור אות יד) כתב שהמהר"ל נהג להזכיר את כל רבותיו שלמה אצלם, וכן הביא הקצה המטה (על מטה אפרים ס"ק ד) כשם שר"ת חבר בן חיים (דף ק) שנהג להזכיר את רבו החתם סופר.

והטעם שנהגים שמי שיש לו הורים ולא אומר 'זכור' יוצא מבית הכנסת, כתבו השערי אפרים (בפתוח שערים שער י ס"ב) והגשר החיים (שם אות ד) שאם כולם יאמרו והם ישתקו נראה כהתנחלות, וגם שיש לחוש לעין הרע שכל הציבור אומרים 'זכור' ואלו עומדים ושותקים, והארחות חיים (ספינקא, סי' תרסח ס"ק ז) כתב שיש לחוש שיאמר עמהם, וברית כרותה לשפתיים.

ולענין אמירת 'זכור' בשנה הראשונה לפטירת אביו או אמו, כתב הקצשי"ע (סי' קל"ג סכ"א) שנהגים שאין אומרים ויוצאים מבית הכנסת, והוסיף, שטעם הדבר מבואר בספר כרם שלמה (סי' תרסח), ושם כתב שאין המנהג משתבח מהלב אלא לאחר שנים עשר חודש, ויש חשש שעלולים הם לעורר לבכי ולנרום בלבול וצער ביום טוב. דעת החו"א (דינים והנהגות פי"ח אות ג וארחות רבנו ח"ב עמ' ר"ד) שבשנה הראשונה אינו אומר 'זכור', אך לא צריך לצאת מבית הכנסת, כיון שכל הטעם שצריך לצאת הוא משום עין הרע [ראה לעיל] וכאן לא שייך טעם זה.

